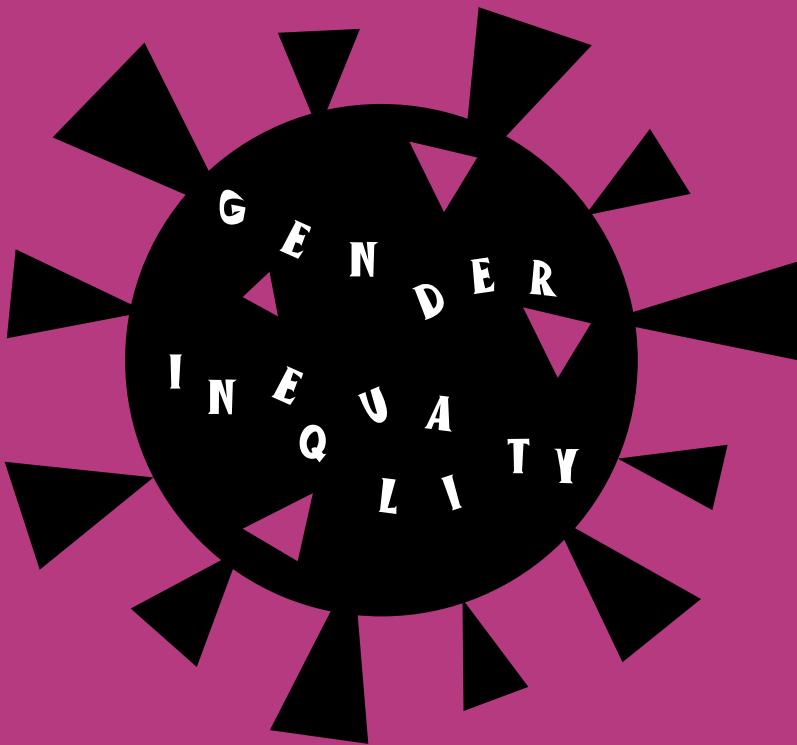

Αλίκη Κοσσυφολόγου

**Συζητώντας για
την «ευάλωτη» ισότητα
σε καιρούς πανδημίας**

*When you gaze long at a rose that has wounded a wall,
you say to yourself:
I hope for a cure from the sand,
Your heart turns green*

MAXMOYNT ΝΤΑΡΟΥΙΣ,
«When you Gaze Long»

Φέτος συμπληρώθηκαν είκοσι πέντε χρόνια από την υιοθέτηση της «Διακήρυξης του Πεκίνου και της Πλατφόρμας για Δράση (Beijing Declaration and Platform for Action)». Το κείμενο αυτό, το οποίο έχει υιοθετηθεί από εκατόν ογδόντα εννιά κράτη από όλο τον κόσμο, έχει αποτελέσει σημείο αναφοράς και καθοδηγητική αρχή για την ανάπτυξη πολιτικών που προωθούν την ισότητα, ενώ ταυτόχρονα έχει δεχτεί κριτική για τους ανελαστικούς δείκτες μέτρησης της ισότητας, που εφαρμόζει, καθώς και για τον προσανατολισμό του σε πολιτικές ανάπτυξης, που δεν αμφισβητούν τον πυρήνα των κυρίαρχων κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων και δεν έχουν αναδιανεμητικό χαρακτήρα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το 2020 είχε αναδειχτεί σε ένα κρίσιμο χρονικό ορόσημο για την αποτίμηση της συμβολής της Διακήρυξης στην προώθηση της ισότητας και των δικαιωμάτων των γυναικών, καθώς και για την ανάδειξη των αδυναμιών και των προκλήσεων για το μέλλον, όπως αυτές καθορίζονται και από την «Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (2030 Agenda for Sustainable Development)».

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης του Covid-19 ανέτρεψε αυτόν το σχεδιασμό, καθώς όχι μόνο αναβλήθηκαν οι προγραμματισμένες εκδηλώσεις και το συνέδριο αποτίμησης της Διακήρυξης, που επρόκειτο να φιλοξενηθούν στα αρχηγεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη, αλλά κυρίως επειδή οι κοινωνικές και έμφυλες διαστάσεις που προσλαμβάνει αυτή η κρίση είναι απειλητικές για την ισότητα και για τα δικαιώματα των γυναικών σε όλο τον κόσμο. Στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται, αρκετοί από τους στρατηγικούς στόχους του κειμέ-

νου της Διακήρυξης υπονομεύονται με άμεσο και δραματικό τρόπο: ιδιαίτερα οι στρατηγικοί στόχοι που αναφέρονται στη θέση των γυναικών στην οικονομία και στην εργασία, στην αντιμετώπιση της φτώχειας και στην αντιμετώπιση και εξάλειψη της ενδοοικογενειακής βίας¹. Όπως αναφέρεται στην εισαγωγή στην ειδική έκδοση που δημοσίευσε ο ΟΗΕ, «η εξάπλωση της πανδημίας του Covid -19 βαθαίνει προϋπάρχουσες ανισότητες, εκθέτει την εαυλωτότητα των οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών συστημάτων, που με τη σειρά τους ενισχύουν αντί να αντιμετωπίζουν τις αρνητικές συνέπειες της πανδημίας».²

Και πράγματι, η πανδημία έχει αναδείξει με τον πιο δραματικό τρόπο την ευαλωτότητα των δημόσιων συστημάτων υγείας. Τα μέτρα περιορισμού και απομόνωσης του πληθυσμού, που επιβλήθηκαν στις περισσότερες χώρες του κόσμου, «κέρδισαν χρόνο», χωρίς ωστόσο να λειτουργήσουν ως μέτρα αναπλήρωσης των αδυναμιών και των ελλείψεων των δημόσιων δομών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, οι οποίες μπήκαν στη μάχη για την αντιμετώπιση της πανδημίας υποστελεχωμένες και με ελλείψεις σε στοιχειώδη μέσα, όπως, για παράδειγμα, ελλείψεις σε μέσα υγειονομικής προστασίας για τις εργαζόμενες και τις εργαζόμενους σε αυτά. Μέσα στις συνθήκες αυτές, οι δηλώσεις του Ντόναλντ Τραμπ αναφορικά με την πρόθεση των ΗΠΑ να διακόψουν τη χρηματοδότηση του Διεθνούς Οργανισμού Υγείας (WHO), καθώς, όπως ανέφερε ο Αμερικανός Πρόεδρος, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας «απέτυχε στο βασικό του καθήκον» σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση της πανδημίας,³ παρά τη σοκαριστική ειρωνεία που αποπνέουν, λειτουργούν επίσης και ως μια υπενθύμιση του ιδεολογικού και πολιτικού υπόβαθρου των επικρατούσων νεοφιλελεύθερων πολιτικών που εφαρμόζονται για την υγεία.

Η παγκόσμια οικονομία σημειώνει γενική πτώση της τάξης του 3%

- 1 Beijing Declaration and Platform for Action (1995): Strategic Objectives_ A. Women and Poverty, D. Violence against Women, F. Women and Economy, United Nations, διαθέσιμο στο: https://beijing20.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf
- 2 UN Secretary General Policy Brief: The impact of Covid-19 on women (2020), United Nations, διαθέσιμο στο: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women#view>
- 3 Corona virus, " US to halt funding to WHO says Trump", 15/04/2020, BBC News, διαθέσιμο στο: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52289056>

εξαιτίας της κρίσης του Covid-19, την οποία το Διεθνές Οικονομικό Ταμείο έχει χαρακτηρίσει τη «χειρότερη από την εποχή της “Μεγάλης Ύφεσης”». ⁴ Ωστόσο, στην πραγματικότητα, οι οικονομικές, υγειονομικές και κοινωνικές διαστάσεις της πανδημίας συνδυάζονται με τις βαθιές επιπτώσεις της μακροχρόνιας λιτότητας και της δημιουργίας οικονομικών χρέους. Στις χώρες του Παγκόσμιου Νότου η εξάρτηση των οικονομιών από τις κρίσεις χρέους αποδεικνύεται θανάσιμη για τα συστήματα δημόσιας υγείας. Η προτεραιοποίηση της αποπληρωμής του χρέους σε συνδυασμό με την υποχρηματοδότηση των συστημάτων υγείας υπονομεύουν τη λειτουργικότητα των δομών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την ικανότητά τους (capacity) να ανταποκριθούν στις επείγουσες υγειονομικές ανάγκες της πανδημίας. ⁵ Επιπλέον, οι δυσανάλογοι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθενται διάφορες κοινωνικές ομάδες επβεβαιώνουν τον κυρίαρχο ταξικό χαρακτήρα της πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

- 4 Isabela Kwai (2020), “The morning briefing”, 15/04/2020, New York Times, διαθέσιμο στο: https://www.nytimes.com/2020/04/14/briefing/coronavirus-britain-world-health-organization.html?campaign_id=51&emc=edit_dk_20200415&instance_id=17651&nl=morning-briefing®i_id=60826571&segment_id=25194&te=1&user_id=ad1a4633b0227038bd860c187e49e2a5
- 5 Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Δικτύου για το Χρέος και την Ανάπτυξη, σαράντα έξι χώρες του Παγκόσμιου Νότου διαθέτουν περισσότερους πόρους στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους από ό,τι στη δημόσια υγεία: «7,8% του ΑΕΠ για την εξυπηρέτηση του χρέους, 1,8% για τη δημόσια υγεία», Euro-Dad (2020), “Covid-19 and Debt in the Global South: Protecting the most vulnerable in times of crisis”, 26/03/2020, European Network on Debt and Development, διαθέσιμο στο: https://eurodad.org/covid19_debt1

Οι έμφυλες όψεις της υγειονομικής κρίσης

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η τρέχουσα κρίση της κοινωνικής φροντίδας έχει ισχυρές έμφυλες όψεις: Οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται στα επαγγέλματα υγείας –σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat του 2019 το 78% των απασχολούμενων σε δομές υγείας είναι γυναίκες,⁶ ενώ ταυτόχρονα στις συνθήκες του επιβεβλημένου περιορισμού στο σπίτι αναλαμβάνουν δυσανάλογα τις ευθύνες της φροντίδας των παιδιών, των ηλικιωμένων ή των ασθενών. Επιπλέον, η τρέχουσα υγειονομική κρίση αναπόφευκτα επιδρά στις εδώ και μια δεκαετία δοκιμαζόμενες σχέσεις εργασίας, στο εσωτερικό των οποίων αντανακλώνεται και έντονες έμφυλες ανισότητες. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, η καταμετρημένη ανεργία έφτασε τον Ιανουάριο του 2020 στο 16,4% στον γενικό πληθυσμό και 22% στις ηλικίες 25-34, ενώ η ανεργία των γυναικών παραμένει σταθερά υψηλότερη από εκείνη των ανδρών (21%).⁷ Παρά το ότι για την ώρα δεν υπάρχουν διαθέσιμα συγκεντρωτικά στοιχεία αναφορικά με τον αντίκτυπο της κρίσης του Covid-19 στις εργασιακές σχέσεις, το πλήθος των καταγγελιών για εργοδοτικές αυθαιρέσεις εν μέσω πανδημίας καθώς και η διαφαινόμενη μονιμοποίηση των νέων μορφών επισφαλούς εργασίας, που περιλαμβάνουν την τηλεργασία, την εκ περιτροπής εργασία και την ενδεχόμενη μετατροπή θέσεων σταθερής εργασίας σε ημι-απασχόληση, προετοιμάζουν για την ανάδειξη μιας ελληνικής εκδοχής Gig

6 «14,7 εκατομμύρια άτομα απασχολούνται σε επαγγέλματα υγείας», Υγεία.watch, 09/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://www.ygeiawatch.com.cy/news/eidhseis/147-ek-atoma-apasxoloyntaise-epaggelmata-ygeias>

7 Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Ιανουάριος 2020, Ελληνική Στατιστική Αρχή, τελευταία δημοσίευση 09/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJ002/->

αγοράς εργασίας βασιζόμενη στην ευέλικτη, προσωρινή και εξ αποστάσεως απασχόληση.⁸ Ακόμα, ο τρόπος που διάλεξε να ρυθμίσει η ελληνική κυβέρνηση τα ζητήματα της εργασίας μέσα στις συνθήκες της πανδημίας ενισχύει αυτή τη διαφαινόμενη κατεύθυνση. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα με τα μέτρα που ανακοινώθηκαν με την Κοινή Υπουργική Απόφαση (12998/232/2020), προβλέπεται για τις επιχειρήσεις η δυνατότητα να αναστείλουν συμβάσεις ή να εισαγάγουν εκ περιτροπής εργασία με οποιαδήποτε αναλογία μισθού.

Ο επιβεβλημένος περιορισμός στο σπίτι επιδεινώνει κι άλλο τις συνθήκες διαβίωσης των γυναικών, των παιδιών και των εφήβων που ζουν σε κακοποιητικό περιβάλλον. Για την περίπτωση της Ελλάδας, σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, οι εισερχόμενες κλήσεις στον αριθμό 19500 κατά το μήνα Μάρτιο αυξήθηκαν κατά 16,5% και ειδικότερα οι κλήσεις που συνδέονταν με την καταγγελία περιστατικού ενδοοικογενειακής βίας αυξήθηκαν κατά 6,5%.⁹ Η ενδεχόμενη όξυνση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας μέσα στις ιδιαίτερες συνθήκες που η επιβεβλημένη παραμονή στο σπίτι διαμορφώνει, σε συνδυασμό με την υπερφόρτωση των αποδυναμωμένων από τη λιτότητα δομών υγείας και κοινωνικής φροντίδας σε συνθήκες πανδημίας, θέτουν ακόμα περισσότερα εμπόδια για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος και την παροχή επαρκούς υγειονομικής και κοινωνικής στήριξης στις επζήσασες ενδοοικογενειακής βίας. Οι περιορισμένες δυνατότητες φιλοξενίας αλλά και οι ελλείψεις σε διερμηνείες και σε άλλα προστατευτικά μέσα, καθώς και η απομόνωση και ο αποκλεισμός που έχουν επιβληθεί στις προσφυγικές δομές, διαμορφώνουν απειλητικές συνθήκες για τη ζωή εκατοντάδων γυναικών.

Τέλος, όπως ήταν αναπόφευκτο, το ξέσπασμα της πανδημίας επιδείνωσε κι άλλο τις ήδη απειλητικές για την υγεία και τη ζωή των κατοίκων συνθήκες διαβίωσης στα «hot spots» και τα «camps» στα νησιά και στην ενδοχώρα. Αγνοώντας τις εκκλήσεις της επιστημονικής κοινότητας, των

8 Ο όρος Gig αναφέρεται στην ανάπτυξη μιας αγοράς εργασίας, στην οποία επικρατούν μορφές προσωρινής, εξ αποστάσεως εργασίας.

9 «Άμεση ανάγκη έκτακτων μέτρων για τα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας», Δελτίο Τύπου Διοτίμα, 08/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://diotima.org.gr/ektakta-metra-gia-endoikogenaiki-via/>

διεθνών οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και των εργαζόμενων και των ίδιων των κατοίκων στα «camps», η ελληνική κυβέρνηση επιμένει να μη λαμβάνει σοβαρά μέτρα αποσυμφόρησης και μετακίνησης των ανθρώπων σε κατάλληλους χώρους διαμονής εξασφαλίζοντάς τους την ελεύθερη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη. Αντιθέτως, προχώρησε σε ρατσιστικούς αποκλεισμούς ολόκληρων δομών και απαγόρευση μετακινήσεων, όπως έγινε με τη δομή της Ριτσώνας.¹⁰ Μια ανάλογη πολιτική αποκλεισμού εφαρμόστηκε και στην περίπτωση του καταυλισμού Ρομά στη Νέα Σμύρνη της Λάρισας,¹¹ χωρίς να έχει προηγουμένως υπάρξει μέριμνα για την παροχή μέσων κοινωνικής και υγειονομικής υποστήριξης στους κατοίκους του καταυλισμού.

Υπό το πρίσμα όλων των προηγουμένων, δε χωρά αμφιβολία ότι οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της κρίσης του Covid-19 κάνουν επτακτική την ανάγκη αναζήτησης νέων τρόπων για την κοινωνική συνεργασία και για τη ριζοσπαστικοποίηση της κοινωνικής φροντίδας. Τα εμπόδια τα οποία θέτει η επιβεβλημένη φυσική αποστασιοποίηση για τη λειτουργία και την ενεργοποίηση δικτύων οριζόντιας φροντίδας και αλληλεγγύης, που αμφισβητούν ταξικές και έμφυλες ιεραρχίες, είναι σημαντικά, αλλά όχι αζεπέραστα όπως αποδεικνύει η καθημερινότητα. Η διατήρηση της επικοινωνίας, η συνέχιση του διαλόγου και η έγνοια για τη συμπερίληψη σε αυτόν όλο και περισσότερων ανθρώπων μπορούν να αποτελέσουν μια πρώτη πράξη προετοιμασίας για τις κρίσιμες κοινωνικές μάχες που πρόκειται να δοθούν στη συνέχεια.

10 Η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Άνθρωπου ανέφερε ότι το «σχέδιο προβλέπει μεν υγειονομικό αποκλεισμό, όχι όμως αποτελεσματικά μέτρα προφύλαξης της υγείας των αποκλεισμένων, σε καταυλισμούς που στερούνται στοιχειωδών συνθηκών υγιεινής και πατροφαρμακευτικών υπηρεσιών. Επιπλέον, η αναστολή της λειτουργίας της Υπηρεσίας Ασύλου μέχρι τις 15 Μαΐου δεν επιτρέπει την ομαλοποίηση της κατάστασης», θέσεις ΕΛΕΔΑ για τα Δικαιώματα σε καιρούς πανδημίας: Δημοκρατική επαγρύπνηση και ανάγκη διαφύλαξης της κοινωνικής συνοχής, ΕΛΕΔΑ, Απριλίου 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.hlhr.gr/%ce%b8%ce%b5%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%83-%ce%b5%ce%bb%ce%b5%ce%b4%ce%b1-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%b1%ce%b9%cf%89%ce%bc-%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%83%ce%b5-%ce%ba%ce%b1%ce%b9%cf%81/>

11 «Σε καραντίνα οικισμός Ρομά στη Λάρισα», Εφημερίδα των Συντακτών, 09/04/2020, διαθέσιμο στο: https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/238661_se-karantina-oikismos-roma-sti-larisa

Βιογραφικό

Η **Αλίκη Κοσσυφολόγου** είναι διδάκτορας πολιτικής επιστήμης και κοινωνιολογίας και συγγραφέας. Τα θεωρητικά και ερευνητικά της ενδιαφέροντα εστιάζουν στα πεδία της κοινωνικής θεωρίας, των σπουδών φύλου και των πολιτισμικών σπουδών. Συμμετέχει ενεργά σε συλλογικότητες του αντιρατσιστικού και φεμινιστικού κινήματος. Από τη συνεργασία της με το Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ έχουν προκύψει δύο ενδιαφέρουσες μελέτες για τις κοινωνικές και έμφυλες διαστάσεις της εφαρμογής πολιτικής της λιτότητας στην Ελλάδα: «Οι έμφυλες διαστάσεις του καθεστώτος λιτότητας στην Ελλάδα: 2010 – 2017» (2018) και “Women’s status in a struggling Greek economy: The terrifying fall of a society’s progress” (2020).

Βιβλιογραφία - Πηγές

«Άμεση Ανάγκη έκτακτων μέτρων για τα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας», Δελτίο Τύπου Διοτίμα, 08/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://diotima.org.gr/ektakta-metra-gia-endoikogenaiki-via/>

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Ιανουάριος 2020, Ελληνική Στατιστική Αρχή, τελευταία δημοσίευση 09/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJ002/->

«θέσεις ΕΛΕΔΑ για τα Δικαιώματα σε καιρούς πανδημίας: Δημοκρατική Επαγρύπνηση και Ανάγκη διαφύλαξης της κοινωνικής συνοχής», ΕΛΕΔΑ, Απριλίου 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.hlhr.gr/%ce%b8%ce%b5%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%83-%ce%b5%ce%bb%ce%b5%ce%b4%ce%b1-%ce%b3%ce%b9%ce%b1-%cf%84%ce%b1-%ce%b4%ce%b9%ce%ba%ce%b1%ce%b9%cf%89%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1-%cf%83%ce%b5-%ce%ba%ce%b1%ce%b9%cf%81/>

«Σε каранτίνα οικισμός Ρομά στη Λάρισα», Εφημερίδα των Συντακτών, 09/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://www.efsyn.gr/ellada/koinonia/238661se-karantina-oikismos-roma-sti-larisa>

«14,7 εκατομμύρια άτομα απασχολούνται σε επαγγέλματα υγείας», Υγεία. watch, 09/04/2020, διαθέσιμο στο: <https://www.ygeiawatch.com.cy/news/eidhseis/147-ek-atoma-apasxoloyntai-se-epaggelmata-ygeias>

Beijing Declaration and Platform for Action (1995): Strategic Objectives: A. Women and Poverty, D. Violence against Women, F. Women and Economy, United Nations, διαθέσιμο στο: https://beijing20.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf

Euro-Dad (2020), “Covid-19 and Debt in the Global South: Protecting the most vulnerable in times of crisis”, 26/03/2020, European Network on Debt and Development, διαθέσιμο στο: [https://eurodad.org/covid19 debt1](https://eurodad.org/covid19%20debt1).

Isabela Kwai (2020), “The morning briefing”, 15/04/2020, New York Times, διαθέσιμο στο: https://www.nytimes.com/2020/04/14/briefing/coronavirus-britain-world-health-organization.html?campaign_id=51&emc=edit_dk_20200415&instance_id=17651&nl=morning-briefing®id=60826571&segment_id=25194&te=1&user_id=ad1a4633b0227038bd860c187e49e2a5

Mahmoud Darwish, “When you Gaze Long”, στο: Almonds and Blossoms and Beyond, μτφρ: Mohammad Shaheen, Νορθάμπτον (ΗΠΑ): Interlink Books, 12009.

Το παρόν κείμενο αποτελεί μια επίκαιρη εισαγωγή στην μελέτη “Women’s Status in a Struggling Greek Economy: The Terrifying Fall of a Society’s progress”, που δημοσιεύτηκε στα αγγλικά το Φεβρουάριο του 2020 στο πλαίσιο της θεματικής “Feminist Responses against Austerity: How fiscal cost cutting impacts women around Europe” (Rosa Luxemburg Stiftung, 2020). Στόχος των κειμένων αυτών ήταν να συνεισφέρουν σε μια επικοινωνιακή κριτική αποτίμηση της συμβολής της «Διακήρυξης του Πεκίνου και της Πλατφόρμας για Δράση» στην προώθηση της ισότητας. Όλα τα κείμενα της θεματικής είναι διαθέσιμα σε αυτό τον ηλεκτρονικό σύνδεσμο: <https://www.rosalux.de/en/publication/id/41726/feminist-responses-against-austerity?chash=308764b27338b36e9043bfeb408e4b0a>

